

**PROGRAM ORIENTUES
PËR PËRGATITJEN E PROVIMIT KOMBËTAR
TË MATURËS SHETËRORE**

PËR ARSIMIN E MESËM

NË LËNDËN:

NJOHURI PER SHOQERINE

VITI MËSIMOR 2008-2009

Tiranë, 2009

Udhëzime për zbatimin e programit

1. Të përgjithshme

Programi orientues për lëndën me zgjedhje Njohuri për shoqërinë, përfshin koncepte më të rëndësishme të lëndës, si dhe njohuritë dhe shprehjet themelore që synohen në këtë lëndës. Ky program është bazuar në programet ekzistuese të lëndës Njohuri për shoqërinë të zhvilluar në vitin e parë dhe të dytë të shkollës së mesme të përgjithshme të profilizuar ose jo.

Programi orientues për provimin me zgjedhje të lëndës Njohuri për shoqërinë i vlefshëm për provimet me zgjedhje në kuadrin e maturës shtetërore për vitin shkollor 2008-2009, përbën një dokument të vlefshëm për shkollat e mesme të përgjithshme, nxënësit e interesuar dhe specialistët e përfshirë në procesin e vlerësimit për provimet e maturës shtetërore.

- Programi përmban dhe siguron informacionin e nevojshëm për mësuesit e lëndës Njohuri për shoqërinë të shkollave të mesme të përgjithshme që do të përgatisin maturantët për provimin e historisë si lëndë me zgjedhje në maturën shtetërore.
- Programi orienton nxënësit për materialet kyç mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet kryesore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e lëndës Njohuri për shoqërinë si lëndë me zgjedhje në maturën shtetërore.
- Programi përbën një dokument zyrtar që duhet zbatuar me korrektesë nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të Njohuri për shoqërinë si lëndë me zgjedhje për maturën shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes nga secili prej grupeve të të interesuarve.

Kujdes i veçantë duhet bërë nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe të tezës së provimit të lëndës Njohuri për shoqërinë si lëndë me zgjedhje për maturën shtetërore, të cilët **nuk duhet të përfshijnë për vlerësim çështje mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program.** Banka e pyetjeve dhe teza e provimit duhet të përmbajnë njohuri dhe koncepte të trajtuara në tekstet e vendosura për këtë provim (shih më poshtë).

Mësuesit që do përgatitin nxënësit për provimin e lëndës Njohuri për shoqërinë, duhet t'i aftësojnë nxënësit jo vetëm për çështjet mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet e përcaktuara në këtë program, por duhet të trajtojnë dhe çështje që nuk parashikohen në program, por përmbajnë informacion të rëndësishëm dhe ndihmojnë nxënësit për të përvetësuar më mirë materialin e zgjedhur për provim.

Përgatitja e nxënësve për provimin e historisë, duhet bërë në mënyrë të vazhdueshme në mënyrë që nxënësit të sigurojnë cilësinë e nxënies së çështjeve mësimore, koncepteve historike dhe shprehive të përcaktuara në program.

2. Udhëzim i veçantë

Testi në lëndën **Njohuri për shoqërinë** do të ndërtohet duke u bazuar në kërkesat dhe objektivat e programit të lëndës

Testi synon të vlerësojë atë çfarë di dhe është i aftë të bëjë nxënësi në fund të shkollës së mesme në lëndën **Njohuri për shoqërinë**, duke u bazuar në kërkesat e programit dhe në mundësitë që ofrojnë tekstet e vendosura më sipër.

Kjo do të thotë se:

1. Maturanti testohet për të vlerësuar shkallën e përvetësimit prej tij të njohurive, të ideve dhe të koncepteve bazë të lëndës, Programi në vijim përmban pikërisht fushat, temat, çështjet dhe konceptet kryesore të përzgjedhura për t'u testuar në këtë provim
2. Maturanti testohet për aftësitë intelektuale të vëzhgueshme dhe të matshme të synuara nga programi dhe të zhvilluara gjatë zhvillimit të lëndës në shkollë të tilla, si:
 1. Aftësia për të identifikuar dhe përshkruar (nivel i ulët intelektual)
 2. Aftësia për të shpjeguar dhe analizuar (nivel mesatar intelektual)
 3. Aftësia për të vlerësuar, marrë dhe mbrojtur qëndrime të caktuara (nivel i lartë intelektual)

1. Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar

- ☞ **Të identifikosh** do të thotë të zbulosh kuptimin e gjërave të prekshme (për shembull ministrat ose jo të prekshme (për shembull koncepte të tilla si drejtësia, barazia etj). Të identifikosh diçka do të thotë ta dallosh atë nga diçka tjetër, ta klasifikosh ose ta gruposh sipas ngjashmërisë etj.
- ☞ **Të përshkruash** do të thotë dallosh, me shkrim ose me gojë, karakteristikat kryesore të një sendi ose dukurie. Këto mund të jenë sende të prekshme, konkrete, por mund të jenë edhe procese, institucione, qëllime etj.

2. Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar

- ☞ Të **shpjegosh** do të thotë të identifikosh, të përshkruash, të qartësosh ose të interpretosh diçka, për shembull, shkaqet e ngjarjeve, kuptimin e ngjarjeve ose ideve të caktuara, arsyet për ndërmarrjen e veprimeve ose qëndrimeve të caktuara.
- ☞ Të **analizosh** do të thotë të ndash diçka në pjesët e saj përbërëse për të qartësuar kuptimin ose rëndësinë e saj, për shembull, për të kuptuar shkaqet e ngjarjeve, pjesët

përbërëse dhe pasojat e ideve, e proceseve të caktuara shoqërore, politike ose ekonomike.

3. Aftësia për të vlerësuar, marrë dhe mbrojtur qëndrime të caktuara

- ☞ Të **vlerësosh** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të gjykuar për shembull për anët e forta ose të dobëta të qëndrimeve që lidhen me çështje të caktuara, synime, mjete etj.
- ☞ Të **marrësh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të arritur në një qëndrim që individi e zgjedh nga një numër i caktuar qëndrimesh ose në një qëndrim të ri.
- ☞ Të **mbrosh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh argumente dhe fakte që mbështetin atë qëndrim ose të kundërshtosh një qëndrim të caktuar duke marrë parasysh edhe argumentet që i kundërvihen qëndrimit tënd.

Model i shpërndarjes së pikëve që rrjedhin nga pyetje të niveleve të ndryshme në test

Nivelet e aftësive intelektuale		
Niveli u ulët	Niveli mesatar	Niveli lartë
Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar...	Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar...	Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur një qëndrim të caktuar...
40%	40%	20%

Shembuj rezultatesh komplekse të nxëni që mund të maten/vlerësohen me anë të:

1. testeve që varen nga një kontekst i caktuar në të cilën nxënësi pasi lexon ose analizon një material të caktuar informativ, plotëson një ose më shumë detyra
2. eseve me përgjigje të kufizuara
3. eseve me përgjigje të zgjeruara

1. Rezultate të nxëni që mund të vlerësohen me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar janë për shembull, aftësitë:

1. Për të dalluar lidhjet shkak-pasojë
2. Për të dalluar zbatimin e parimeve
3. Për të dalluar argumentet që kanë lidhje me çështjen
4. Për të dalluar hipoteza të arsyeshme

5. Për të dalluar përfundime të vlefshme etj.

2. Rezultate të nxëni që mund të vlerësohen me anë të eseve me përgjigje të kufizuara janë, për shembull, aftësitë:

1. Për të shpjeguar lidhjet shkak-pasoja
2. Për të përshkruar zbatimin e parimeve
3. Për të paraqitur argumente të vlefshme
4. Për të formuluar hipoteza të arsyeshme
5. Për të formuluar përfundime të vlefshme

3. Rezultate të nxëni që mund të vlerësohen me anë të eseve me përgjigje të zgjeruara janë për shembull, aftësitë:

- Për të prodhuar, organizuar dhe shprehur ide
- Për të lidhur të nxënit në fusha të ndryshme të dijes
- Për të krijuar modele origjinale
- Për të vlerësuar ide të vlefshme

3. Materiali burimor për përgatitjen e nxënësit për testimin në lëndën me zgjedhje Ekonomi dhe Hyrje ne filozofi

Materiali burimor që do të përdoret nga maturantët, mësuesit e tyre dhe autorët e testeve për provimin me zgjedhje në lëndën Njohuri për shoqërinë kanë këto të dhëna:

1. Teksti me titull: "Sociologjia 1, për vitin e parë të shkollës së mesme

Autori: **Zyhdi Dervishi.**

Botimi i parë: 1999.

Ribotimi i katërt: 2003.

2. Teksti me titull: "Njohuri për shoqërinë 2", për vitin e dytë të shkollës së mesme

Autorë: **Zyhdi Dervishi, Astrit Dautaj .**

Botimi i parë: 2004.

Ribotimi 2006, 2007

Këto tekste janë të vlefshëm për të gjitha shkolla e mesme të përgjithshme dhe të profilizuara !

Programi tematik

Kreu I Kultura, individi, shoqëria

1. Përcaktimi i kulturës
2. Simbolet kulturore
3. Gjuha
 - Përcaktimi sociologjik i gjuhës
 - Funkcionet e gjuhës
 - Ndikimi i ndërsjellë gjuhë-kulturë
 - Gjuha shqipe dhe kultura evropiane
4. Vlerat kulturore
 - Përcaktimi sociologjik i vlerave kulturore, shumëllojshmëria, tradita shqiptare dhe ndryshime bashkëkohore
5. Normat kulturore
 - Kuptimi sociologjik për normat kulturore
 - Shumëllojshmëria e normave kulturore, raporti me normat ligjore, tradita shqiptare, ndryshimet bashkëkohore, kontrolli dhe vetkontrolli
6. Kultura materiale
 - Kuptimi sociologjik për kulturën materiale dhe funksionet sociale të saj
 - Kultura materiale si shprehje e kulturës shpirtërore
 - Kultura materiale dhe zhvillimi i teknologjisë
 - Ndikime të ndërsjella
7. Larmia kulturore
 - Kuptimi sociologjik për “nënkulturën”. Faktorët e larmitetit nënkulturor të kulturës shqiptare
 - Zhvillime me kahe të kundërt, kundërkulturat, raporti me të rinjtë
 - Raporti me kulturën sunduese i nënkulturave dhe i kundërkulturave, zhvillimi i kulturës shqiptare si kundërkulturë
8. Zhvillimi i kulturës
 - Si ndryshon dhe zhvillohet kultura
 - Faktorët kryesorë përcaktues të zhvillimit të kulturës: mjedisi gjeografik, përparimet teknologjike, zbulimet shkencore, prirjet vetëzhvilluese të kulturës, rastësia historike, difuzioni kulturor dhe ligjësitë e tij
9. Si vlerësohen kulturat
 - Etnocentrizmi
 - Ksenocentrizmi
 - Relativizmi kulturor

Kreu II. Familja

1. Martesa, familja, farefisnia

- Martesa dhe forma kryesore e saj
- Përcaktimi sociologjik për familjen. Fazat kryesore të familjes
- Përcaktimi sociologjik i farefisnisë

2. Funksionet kryesore të familjes

3. Divorcimi dhe shoqëria bashkëkohore

- Interpretime sociologjike
- Divorci dhe shqetësimi i shoqërisë
- Faktorët që e nxisin divorcin
- Ndikimet komplekse të divorcimit të prindërve në jetën e fëmijëve

4. Jeta familjare dhe anët e errëta të saj

Kreu III. Komunikimi masiv

1. Komunikimi njerëzor si proces, rëndësia e tij

2. Nivelet kryesore të komunikimit

3. Gazetat, radioja dhe televizioni

Kreu IV. Feja

1. Feja dhe funksionet kryesore të saj.

2. Tipat e organizatave fetare

Kreu V. Shoqërizimi

1. Shoqërizimi dhe përvoja shoqërore

- Përcaktimi sociologjik i shoqërizimit
- Shpjegimet kryesore
- Shoqërizimi dhe zhvillimi i personalitetit

2. Mjediset dhe faktorët e shoqërizimit

Kreu VI. Shkenca dhe teknologjia

1. Shkenca dhe teknologjia në sfondin e zhvillimeve shoqërore e historike

- Përcaktimi i shkencës dhe i teknologjisë
- Shkenca dhe teknologjia në rrjedhën e kohës
- Si përparon mendimi shkencor
- Shkenca dhe shkencëtarët në shoqërinë moderne
- Zhvillime të shkencave shqiptare

Kreu VII. Devianca

1. Kuptimi sociologjik i deviancës
2. Shpjegime të deviancës
3. Funkcionet shoqërore të deviancës

Kreu VIII Popullsia dhe urbanizimi

1. Dukuri dhe tregues të zhvillimit të popullsisë
2. Urbanizimi :zhvillimi i qyteteve paraindustriale
3. Industrializimi dhe shpejtimi i zhvillimit urban
4. Interpretime sociologjike të jetës në qytete

Kreu IX Racat dhe etniciteti

1. Racat dhe etnitë në sistemin e marrëdhënieve shoqërore
2. Marrëdhëniet ndërmjet shumicës dhe pakicave etnike në shoqëritë moderne
3. Pakicat kombëtare dhe grupet etnike në Shqipëri

Edukimi qytetar demokratik

Kreu I Ç'është demokracia

1. Koncepti i demokracisë
2. Tipet e demokracisë në fushën e historisë
3. Praktikant e demokracisë
4. Cilët janë kushtet që justifikojnë heqjen dorë nga elementë të caktuar të një sistemi demokratik

Kreu II Faktorët që ndihmojnë dhe pengojnë demokracinë

1. Faktorët themelorë që modelojnë një demokraci
2. Faktorët që ndihmojnë dhe pengojnë demokracinë
 - Faktorë që lidhen me tiparet e shoqërisë si një e tërë
 - Karakteristikat e individit si anëtar i shoqërisë
 - Faktorë që lidhen me karakteristikat e institucioneve shtetërore
 - Karakteristikat e udhëheqësve politikë dhe të nëpunësve
 - Karakteristikat e sistemit ligjor
 - Faktorët që lidhen me ekonominë
 - Faktorë që lidhen me karakteristikat e sistemit arsimor

Kreu III Funksionimi i demokracisë

1. Disa çështje që duhet të zgjidhë demokracia
2. Institucionet, llojet dhe roli i tyre në funksionimin e demokracisë
3. Struktura e qeverisë
4. Debati dhe roli i tij në funksionimin e demokracisë
5. Roli i partive politike në funksionimin e demokracisë
6. Zgjedhjet dhe roli i tyre në funksionimin e demokracisë

Konceptet kryesore të lëndës

Kujdes!

Konceptet e mëposhtme nuk janë shteruese, por ndihmëse dhe orientuese. Ato ndriçojnë dhe theksojnë disa nga problemet kryesore në të cilat duhet të mbështeten nxënësit, mësuesit dhe autorët e testeve. Kjo do të thotë që përdoruesit e këtij programi **nuk duhet të kufizohen vetëm në këto koncepte, por të mbajnë parasysh në tërësi temat e programit.**

- ☞ Kulturë, simbol kulturor, gjuhë si tërësi simbolesh kulturore, vlerë kulturore, normë kulturore, folkuejs, norma urdhëruese, norma udhëzuese, norma ndaluese, tabu, kulturë materiale, nënkulturë, kundërkulturë, difuzion kulturor, prirje vetzhvilluese e kulturës, etnocentrizëm, ksenocentrizëm, relativitet kulturor, shok kulturor.
- ☞ Martesë, endogami, ekzogami, monogami, poligami, poligini, poliandri, bashkëjetesë, familje, farefisni, familje e hapur, familje patriarkale, familje bërthamë e mbyllur, divorc, dhunë brenda familjes, abuzim seksual.
- ☞ Nivel komunikimi, komunikim vetvetor, komunikim ndërpersonal, komunikim në grup, komunikim masiv, element komunikimi, mesazh mediatik, komunikim, kode, seleksionues, rregullatorë, filtra, auditorë, ndikime, çrregullime, fidbek.
- ☞ Fe, e shenjtë, profane, magjike, organizatë fetare, sekt, kult, pluralizëm fetar, tolerancë fetare.
- ☞ Shoqërizim, personalitet, vetja shoqërore, tjetri i përgjithësuar, shoqërizimi i parashikuar, opinion publik, rishoqërizim, fazë shoqërizimi, institucion i posaçëm shoqërizimi, agjenci shoqërizimi, masmedia, familja, shkolla, grupet e shokëve të ngushtë.
- ☞ Shkencë, teknologji, zbulim i shumëfishtë, shkencë normale, revolucion shkencor, ideal shkencor, universalizëm, dyshimi i organizuar, komunalitet, painteresshmëri.
- ☞ Devianca, inovacion, ritualizëm, tërheqja, rebelimi, etiketimi, krim,.
- ☞ Demografi, lindshmëri, vdekshmëri, shtesë natyrore e popullsisë, migrimi, emigrimi, teoria e ndryshimit demografik, urbanizim, urbanizimi bashkëkohor, industrializim, revolucion urban, shpërqendrim urban, përtëritje urbane, rajone urbane, ekologji urbane, modeli i zonave bashkëqendrore, modeli sektorial, qytete me shumë qendra, struktura e brendshme e qyteteve.
- ☞ Racë, etnicitet, pakica etnike, paragjykime etnike dhe racore, diskriminim etnik dhe racor, paragjykim institucional, pluralizëm etnik, asimilim i grupit etnik ose minoritar, veçim i grupit racial, etnik ose minoritar.
- ☞ Demokraci, demokraci e drejtpërdrejtë, demokraci përfaqësuese, politika dhe vlera shoqërore, struktura shoqërore, qëndrim shoqëror, institucion, strukturë e qeverisjes

funkcion legjislativ, funksion ekzekutiv, funksion gjyqësor, pavarësi e pushteteve, Debat publik, debat jo publik, elitë parti politike, zgjedhje, votim, përfaqësim individual dhe proporcional, fushatë elektorale, toleranca politike, intolerancë.

Sugjerim për shpërndarjen e pikëve që do të zënë krerët e përfshirë në program

Sociologjia

Kreu I: 23%

Kreu II: 8%

Kreu III: 7%

Kreu IV: 5%

Kreu V: 5%

Kreu VI: 5%

Kreu VII: 7%

Kreu VIII: 10%

Kreu IX: 7%

Edukimi qytetar demokratik

Kreu I: 7%

Kreu II: 5%

Kreu III: 12%